

Гене́за ідеї політехнізації у науковому доробку П. І. Шевченко (70-х роки ХХ ст.)

І. А. Коваленко

Криворізький державний педагогічний університет
Corresponding author. E-mail: iakovalenko26@gmail.com

Paper received 30.03.20; Accepted for publication 19.04.20.

<https://doi.org/10.31174/SEND-PP2020-227VIII91-04>

Анотація. У статті простежено генезу ідеї політехнізації у вітчизняній педагогічній дійсності 60-70х рр. ХХ ст. На основі звернення до наукового доробку П. Шевченка (ректора Криворізького державного педагогічного інституту у 1979-2000 рр.), доведено, що визначена ідея набула свого практичного втілення в роботі відділу народної освіти м. Кривий Ріг, який на цей час (1965-1979 рр.) очолював педагог. Констатовано необхідність врахування педагогічного практичного досвіду з втілення ідей політехнізації для підготовки молодого покоління до життя в новітніх соціально-економічних умовах сучасної України.

Ключові слова: політехнізація, шкільна реформа, профорієнтація, політехнічне навчання.

Сучасні умови суспільних перетворень, реформування системи вітчизняної освіти на засадах компетентнісного підходу потребують застосування не лише інноваційних технологій, а й апробованих часом традиційних підходів, накопиченого педагогічного наукою та практикою досвіду, унікальної педагогічної спадщини минулого, яка є невичерпним джерелом педагогічних ідей, що вже набули своєї реалізації. За таких умов актуалізація надбань попереднього етапу розвитку педагогічної думки стає запорукою успішності сьогоденної модернізації освітнього процесу.

Новітня Концепція «Нової української школи» одним із ключових принципів реформування визначає дитиноцентризм, що передбачає максимальне врахування здібностей, нахилів та інтересів дитини для її успішної соціалізації та адаптації в майбутньому, тобто до виявлення її професійних схильностей. Вірне спрямування дитини до обрання професії важлива задача школи, від розв'язання якої залежить і якість життя конкретної людини, і забезпечення економіки країни кваліфікованими працівниками, які якісно роблять свою справу.

Дослідники стверджують, молодь сьогодні тяжіє до обрання «престижних» і «модних», на її думку, професій. Лише після отримання кваліфікації та в процесі самореалізації, може з'явитися усвідомлення власної невідповідності обраній професії, відчуття, що ти не на своєму місці, а обрана професія не розкриває твоїх природних талантів та здібностей. Аналіз періодичної літератури з вищезазначеного питання свідчить, що лише 20% випускників шкіл йдуть здобувати професійно-технічну освіту, 80% прагнуть отримати вищу. Таке співвідношення у майбутньому поставить перед країною проблему із забезпечення виробництва передусім саме в робітничих кадрах, оскільки призведе до кадрового дефіциту. Втім запорукою економічного розвитку країни є наявність саме у робітничих кадрах різного рівня кваліфікації, які забезпечуватимуть стабільну роботу виробництв та установ народного господарства.

Виробничі підприємства вже сьогодні відчувають кадровий голод у випускниках закладів професійно-технічної освіти. Тож педагогічна наука шукає шляхів залучення молоді до професії, вивчає учнівську мотивацію. Зокрема, Л. Чеснокова вважає, що існують дві речі, які стимулюють людину прийти на робоче місце:

рівень доходу та ставлення суспільства до тієї професії, яку юнак або дівчина вибирають [7, с.119]. Науковець зазначає, що визначена проблема формується в шкільному віці, коли підліток обирає робітничу професію, саме заклади середньої освіти на сьогодні є «постачальниками» абітурієнтів до професійно-технічних закладів навчання. Утім робітничі професії в Україні втратили суспільний престиж, а зацікавленість молоді в отриманні професійно-технічної освіти є критично низькою. Саме на цей факт звертає увагу О. Колеснікова, голова галузевої ради Федерації металургів України. Попри те, що заробітна плата у таких професіях, як, наприклад вогнетривник, газівник доменної печі, люковий, становить близько 30 тис. – 40 тис. грн. в місяць (в той час як середня заробітна плата юриста в Україні, згідно з даними work.ua, становить 10 тис. грн.) кількість вступників, які бажають набути окреслені кваліфікації стрімко падає [2]. Власні спостереження демонструють недобір вступників, зокрема на металургійні спеціальності, що призводить до проблематичного існування самих закладів професійної освіти, спрямованих на визначену галузь.

Україною робляться спроби подолати визначені негативні явища шляхом запровадження профільного навчання та популяризації ідеї дуальної освіти. Розвинені європейські країни демонструють позитивні результати профільного навчання. Втім аналогічний досвід із профільного навчання, який у середині минулого століття мав назву «політехнізація», існує в Україні, тож потребує свого вивчення та врахування. У зв'язку з цим у сучасних умовах на особливу увагу заслуговує ідея політехнізації вітчизняної системи освіти, що була сформульована в період оновлення механізмів соціально-економічної розбудови суспільства [3, с.28].

Серед значної кількості наукових досліджень, присвячених вивченню реформ освіти середини ХХ ст., зокрема в аспекті ідеї політехнізації шкіл радянського періоду, виокремлюємо праці Л. Березівської, М. Грибенюк, Л. Пироженко, Л. Семеновської, О. Яніцького, на які спиралися у своїй роботі. Попри широкий аспект проблем, які висвітлюють вчені в своїх публікаціях, конкретні питання регіонального характеру, на нашу думку, залишаються недостатньо розробленими. Втім, кожна область України, враховуючи на особливості економічного розвитку проми-

словості, має свою специфіку та заслуговує на детальне вивчення та узагальнення досвіду із політехнізації навчання, що в педагогічному ракурсі набуло ознак професійної орієнтації.

Відповідно до означених позицій вважаємо за доцільне звернутися до педагогічної спадщини Павла Івановича Шевченка, який пройшов довгий шлях педагогічної діяльності: від вчителя до ректора Криворізького державного педагогічного інституту, який очолював впродовж двадцяти років. На час роботи П. Шевченка припадають найбільш визначні події вітчизняної освітньої галузі, тож на своїх посадах, у своїй практичній та науковій роботі він відобразив найбільш актуальні проблеми свого часу. Звертаємо увагу і на те, що особливості промислового виробництва Криворіжжя (розвиток металургійної галузі) актуалізували питання професійної орієнтації (як продовження ідеї політехнізації) і в науковому доробку Павла Івановича.

Передусім зазначимо, що спроби запровадити політехнічне навчання в школах здійснювались протягом всієї історії вітчизняної педагогіки. Проте суттєвим кроком щодо її реалізації, вважають шкільну реформу 50-х – 60-х рр. ХХ ст. Саме у цей час необхідність поєднання навчання і виробничої праці була викликана економічними умовами соціально-економічного розвитку СРСР, який потребував науково-технічного переозброєння виробництва та підготовки випускників шкіл до практичної (виробничої) діяльності. Зміцнити основні принципи професіоналізації шкіл був покликаний Закон СРСР від 24 грудня 1958 року «Об укреплении связи школы с жизнью и о дальнейшем развитии системы народного образования в СССР» [4] (аналогічний Закон було ухвалено в Українській РСР у 1959 р.).

Серед провідних позицій Закону було: покращення стану трудового виховання і професійної орієнтації, посилення практичного спрямування викладання, здійснення переходу до загальної професійної освіти молоді; посилення відповідальності за якість навчання, розвиток самоврядування в школах активної суспільної позиції учнів; покращення якості теоретичної та практичної підготовки педагогів, забезпечення народної освіти кваліфікованими кадрами; укріплення матеріально-технічної бази шкіл.

Визначена реформа передбачала отримання шкільної освіти в два напрями, перший скеровував молодь йти після закінчення восьмирічної школи на виробництво та паралельно навчатись в школі робітничої і сільської молоді. Другий напрям пропонував отримати освіту в середній загальноосвітній трудовій політехнічній школі з виробничим навчанням.

Вища освіта також не залишилась поза увагою, до неї ставляться вимоги вдосконалення та підвищення теоретичного рівня підготовки спеціалістів, наближення навчання до виробництва, врахування новітніх досягнень науки (Стаття 27 цього закону). Головними завданнями вищої освіти проголошувалися: підготовка висококваліфікованих спеціалістів які обізнані з новітніми досягненнями вітчизняної та зарубіжної науки і техніки, здатними на практиці використовувати сучасну техніку та створювати нову, покращену; виконання науково-дослідної роботи; підготовка нау-

ково-педагогічних кадрів; підвищення кваліфікації спеціалістів зайнятих в різних галузях економіки, культури та просвіти; розповсюдження наукових і політичних знань поміж трудящих. Законом також було передбачено розширення в вищих закладах освіти заочної та вечірньої форми підготовки спеціалістів, для надання можливості більшому колу громадян отримувати вищу освіту чи підвищувати кваліфікацію у вільний від основної роботи час.

Звертаємо увагу, що в статті 33 згаданого Закону визначалося необхідним покращення підготовки вчителів в педагогічних вузах, розширення підготовки вчителів початкових класів, завершення переходу до комплектування початкових класів вчителями з вищою педагогічною освітою, організацію підготовки вчителів з агрономії, тваринництва, техніки та іншим спеціальним дисциплінам, підвищення науково-теоретичного рівня викладання в педагогічних інститутах, посилення значення виробничої та педагогічної практики в підготовці вчителів.

Тож «політехнізація» пронизувала всю систему освіти, спрямовувала її на комплексне розв'язання проблеми забезпечення виробництва (промислового та сільсько-господарчого) кваліфікованими робітничими кадрами. Зазначимо, що сам термін «політехнічне навчання» означає (в перекладі з грецької *pedio* – багато, *technikós* – майстерність, мистецтво) «процес навчання який допомагає здобути знання про головні галузі і наукові принципи виробництва, та озброє учнів загальнотехнічними вміннями необхідними для участі в виробничій праці. Політехнізація навчання є важливим елементом виховання всебічно розвинених членів суспільства» [5, с.435]. Радянська «Педагогічна енциклопедія» (Москва, 1966 р.), підкреслювала зв'язок ідей політехнічного навчання із марксистсько-ленінською ідеологією. Зокрема, на необхідність політехнічного навчання вказував К. Маркс, який писав: «політехнічне навчання знайомить з основними принципами усіх процесів виробництва і одночасно надає підлітку навички поведінки з простішими знаряддями виробництва» [5, с.435]. Носієм вказаної ідеології в освіті також була Н. Крупська: «політехнізм повинен просочувати собою всі шкільні дисципліни, відображатись на доборі матеріалу з фізики, з хімії та з природознавства і суспільствознавства. Необхідно пов'язати ці дисципліни між собою та пов'язати їх з практичною діяльністю, особливо потрібна прив'язка з трудовим навчанням. Тільки таке поєднання може навчання праці надати політехнічний характер» [5, с.435]. Цікавим вважаємо той факт, що «політехнізація» не зв'язувалася напряму із «профорієнтацією». Стверджувалось, що політехнічне навчання лише слугує підґрунтям для подальшого обрання професії. Вона повинна була надати учнівству комплекс ґрунтовних знань з природничих наук прикладного характеру.

У середині 60-х рр. стало зрозумілим, що робота з політехнізації освіти має багато проблемних питань. Професійне спрямування проводилося без врахування реальних потреб виробництва в робітничих кадрах. Недостатнім задля виконання поставлених керівництвом країни перед освітою завдань було матеріально-технічне забезпечення шкіл, не вистачало коштів для організації і обладнання шкільних майстерень, навча-

льних цехів. Тож, оцінивши ситуацію і виявлені проблемні питання, Міністерство просвіти СРСР прийняло рішення щодо відмови від обов'язкової професійної підготовки в загальноосвітніх школах, яке не відповідало реальним потребам та інтересам учнів щодо вибору професії. Було запропоновано скоротити термін навчання в загальноосвітніх школах до 10 років, замість 11 років, з обмеженням в них виробничого навчання.

Реформа школи виявилась «провальною» через відсутність наукового і методичного підґрунтя запроваджених нововведень, недостатню сформованість навчально-матеріальної бази та не готовність педагогічних працівників до професійного навчання учнів загальноосвітніх шкіл. Проте, як вказує М. Грибенік, до ідеї політехнізації освіти керівництво СРСР поверталося, запроваджуючи нові шкільні реформи, мета яких полягала в перетворенні школи в резерв поповнення кадрів робітничого класу і технічної інтелігенції країни [1, с.140]. Зокрема, в ухваленій 08 грудня 1966 р. Постанові ЦК КПРС «Про заходи дальшого поліпшення роботи середньої загальноосвітньої школи в Українській РСР» (спрямована на виконання рішень XXIII з'їзду КПРС в освітній галузі), наголошувалось: «Інтереси розвитку продуктивних сил і дальшого зростання культури народу настійно вимагають значного підвищення якості знань учнів, кращої підготовки їх до суспільно корисної праці» [6]. Отже вкотре визначалося, що радянська школа і надалі повинна розвиватись як загальноосвітня, трудова і політехнічна. Її головними завданнями є озброєння учнів міцними знаннями основ наук, формування в них високої комуністичної свідомості, підготовка молоді до життя, з свідомого вибору професії. Цією постановою, з метою удосконалення середньої освіти та послідовного здійснення принципів політехнічного навчання і трудового виховання, Міністерству освіти УРСР та науково-дослідному інституту педагогіки і психології було приписано розробити і запровадити науково обґрунтовані навчальні плани і програми [6]. Тож «на місцях» освітні працівники продовжували розвивати напрям зв'язку навчання із життям, у його «пролітехнізаційному» варіанті.

На кінець 60-х рр. XX ст. Павло Іванович Шевченко починає працювати на посаді завідувача міського відділу народної освіти м. Кривий Ріг, і безпосередньо займається вивченням та впровадженням ідеї політехнізації в шкільне навчання. Його творчий доробок налічує 84 праці, переважна більшість яких присвячена темі політехнічного навчання та професійної орієнтації учнів. Для опрацювання ми обрали лише чотири статті «Вплив виробничого оточення на формування професійної спрямованості школярів» (1977 р.), «Факультативні заняття і орієнтація школярів на гірничі та металургійні професії» (1977 р.), «Міжшкільні комбінати і орієнтація учнів на робітничі професії» (1978 р.), «Професійній орієнтації – чітку систему» (1979 р), що дозволяють нам встановити практичне спрямування педагогічного доробку П. І. Шевченка у напрямі професіоналізації шкільного навчання.

Зокрема, розглядаючи вплив виробничого оточення на формування професійної спрямованості школярів, Павло Іванович пише про необхідність психологічної

і практичної підготовки молоді до трудової діяльності: «гірничорудні підприємства і металургійний завод нашого басейну потребують постійного припливу трудових ресурсів. Джерелом їх поповнення є загальноосвітні школи. Тому перед педагогічними колективами шкіл нашого міста стоїть конкретне завдання – психологічно і практично готувати молодь до трудової діяльності на підприємствах гірничорудної та металургійної промисловості» [8, с.69]. Відмічає педагог і важливість ролі виробничого і соціального оточення підрастаючого покоління в формуванні виробничих інтересів молоді.

Як завідувач міського відділу народної освіти міста П. Шевченко піклується про створення достатньої кількості учбово-виробничих комплексів та спеціально обладнаних навчальних цехів на базі великих підприємств, на заводах «Криворіжсталь» та гірничого обладнання «Комуніст», на Інгулецькому гірничозбагачувальному комбінаті.

Працює над питанням налагодження системи проходження учнями старших класів виробничої практики безпосередньо на виробництвах (Ленінський, Дзержинський та Центральний рудо-ремонтні заводи), що надавало можливості краще ознайомитись з робітничими професіями. При школах та на підприємствах у цей час створювались профорієнтаційні консультаційні пункти, зокрема вчений писав: «На великих підприємствах міста створені профконсультаційні пункти, де учні можуть дістати інформацію про спеціальності, які їх цікавлять, про вимоги які ставлять до працівника» [8, с.70].

В статті «Вплив виробничого оточення на формування професійної спрямованості школярів» (1977 р.) П. Шевченко акцентує увагу на конкретних прикладах організації професійної орієнтації учнів. Зокрема, в середній школі № 36, шефські підприємства шахта «Центральна» рудоуправління імені XX партз'їзду та Ленінський рудоремонтний завод брали активну участь в профорієнтаційній роботі з учнями та здійснювали трудове навчання на базі своїх виробництв. Тут було запроваджено таку форму трудового навчання як видача трудових паспортів-завдань окремим класам, якими передбачалася активна участь учнів в трудових десантах: «Ветеранам війни – наше піклування», «Юний трудівник», «Зелений подарунок Вітчизні» та ін. Трудовий паспорт передбачав об'єднання учнів за інтересами, проведення конкурсів на краще вивчення професій. Учні з працювали над виконанням завдань і урочисто звітували про їхнє виконання. У школі було також створено профорієнтаційну комісію (до складу якої входять директор школи, вчителі, керівник шефського підприємства та секретар парткомітету, а також голова батьківського комітету школи та інші), яка розробляла плани профорієнтаційної роботи, контролювала їхнє виконання.

Особливої уваги, на думку П. Шевченка, потребувала психологічна підготовка учнів до гірничорудних та металургійних професій, на яку мають великий вплив зустрічі з героями праці, спільне проведення школою і підприємством диспутів, конференцій, тематичних заходів. Зокрема, наводиться приклад проведення конференції для учнів старших класів «Знай більше про улюблені гірничі професії», для наочності

в приміщенні були розміщені плакати, які демонстрували досягнення гірників і металургів Криворіжжя, організовано виставку книг про гірничі і металургійні професії, довідкову літературу. Виступили доцент КГРІ В. Маштаков, викладачі гірничого технікуму і технікуму гірничої електромеханіки. З повідомленнями про вивченні професії виступили старшокласники – представники груп за інтересами, а також учні технікумів, які розповіли про своє життя і навчання, про спеціальності якими вони оволодівають. В роботі конференції також взяла участь ветерани шахти «Центральна», передовики виробництва, Герой Праці В. Довгаль який розповів про перспективи розвитку гірничорудної промисловості Кривбасу [8, с.72]. Важливою формою роботи вважав П. Шевченко організацію виробничих екскурсій на підприємства: «Однією з форм спільної роботи школи і трудових колективів по професійній орієнтації учнів є організація виробничих екскурсій. Кожен учень одержує конкретне завдання щодо вивчення професій, сировини, на якій працює підприємство, а також реалізації готової продукції. Під час екскурсій школярі ознайомлюються з основними напрямками розвитку виробництва, зміною функцій сучасного робітника у зв'язку з науково-технічною революцією» [8, с.72].

Проте чи не найбільшого значення для професійного самовизначення учнів має виробнича практика: «Під час проходження якої, вони працюють на робочих місцях разом з дорослими, як члени однієї бригади. Продуктивна праця, облік виготовленої продукції з урахуванням її якості, добре налагоджений технологічний процес – усе це, а також можливість набуття певних виробничих умінь і навичок, перевірити свою профпридатність сприяють успішному трудовому загартовуванню і професійному самовизначенню. Вони не тільки дістають уявлення про виробничий процес, а й виявляють до нього особистий інтерес, тому у виборі майбутньої професії керуються не стільки порадами як власною думкою» [8, с.72]. Щоб визначити ефективність профорієнтаційної роботи з учнями проводились анкетування старшокласників, за результатами якого проводились бесіди, щодо професійного вибору.

Із огляду на важливість проблеми, педагог робить висновки, що на формування у школярів інтересу до робітничих професій впливають «багато соціальних факторів як у процесі вивчення основ наук, так і в процесі позакласної, позашкільної роботи на основі тісної співдружності школи з батьками, спеціальних навчальних закладів із профілюючими виробництвами» [8, с.74]. Ефективним у визначеному напрямі, вважав П. Шевченко, складання спільних планів з виховної роботи шкіл і підприємств, закріплення шефства виробничих дільниць над певним шкільним класом. Отже, на його думку, найважливішою формою підготовки старшокласників до вибору професії є практична діяльність з обраної професії: «Це участь у продуктивній праці в навчальних цехах підприємства, практичні заняття при вивченні спецкурсів «Радіотехніка», «Електроніка», факультативних курсів «Хімія в промисловості», «Обчислювальна техніка» тощо, робота в технічних гуртках, у групах за інтересами та ін. В процесі продуктивної праці і практичних

занять школярі глибше ознайомлюються з основними технологічними принципами виробництва, озброюються початковими професійними знаннями, вміннями і навичками, необхідними в конкретній галузі трудової діяльності, самі беруть участь у праці і одночасно випробовують свою професійну придатність» [8, с.74]. Значна роль відводиться сім'ї, впливу батьків на вибір професії. Батьки не завжди враховують справжні нахили, інтереси та здібності своїх дітей, а також потреби суспільства у кадрах, що негативно впливає на життєвий самовизначення дітей. «Тому, - стверджує П. Шевченко, - завданням педагогічних колективів полягає в тому, щоб через батьківські університети, лекторії, теоретичні конференції, батьківські збори з широким залученням шефів проводити профорієнтаційну і профконсультаційну роботу серед батьків» [8, с.75].

Про важливість використання для профорієнтаційної роботи факультативних курсів, які сприяють розширенню різнобічних інтересів старшокласників, свідомому вибору професії та психологічній підготовці до майбутньої трудової діяльності ідеться в статті П. Шевченка «Факультативні заняття і орієнтація школярів на гірничі та металургійні професії» (1977 р.) [9]. На цей час ідея політехнізації навчання існувала лише у формі факультативів, які були покликані виявити нахили та здібності учнів, виявити їхні професійні інтереси. Тож в багатьох школах Кривого Рогу було започатковано та проводилися факультативні курси з різних предметів. Зокрема, вказує П. Шевченко, на заняттях з математики школярі знайомляться з досягненнями в математиці і обчислювальній техніці, відвідують обчислювальну лабораторію Криворізького гірничо-рудного інституту, проводять практичні заняття, виконують завдання, оволодівають знаннями потрібними для математично-прикладних спеціальностей, завдяки чому старшокласники по закінченню школи продовжують навчання за математичним профілем у вищих навчальних закладах, а деякі йдуть працювати в обчислювальні центри підприємств. Під час проведення факультативних занять з фізики, вчителі ознайомлюють учнів з досягненнями науки і техніки, працюють над поглибленням політехнічної спрямованості знань, розвитком умінь і навичок дослідництва. Після вивчення кожної теми факультативу з фізики учні пишуть реферати на різноманітні теми, наприклад: «Сучасні уявлення про природу металів», «Принцип одержання і використання магнітних полів» тощо. Така робота, на думку П. Шевченка, сприяє пізнанню взаємозв'язку між наукою і виробництвом, ролі фізики в розвитку всіх галузей народного господарства. Педагог наголошує, що учні, які відвідували факультативні заняття з фізики показують гарні результати під час складання екзаменів, після закінчення школи йдуть працювати у лабораторії гірничих підприємств, вступають до інститутів та технікумів. Сприяють професійному визначенню факультативи з хімії. Під час занять учнями демонструються фільми, організовуються зустрічі з виробничими технологами, інженерами, практичні заняття в хімічних лабораторіях. На факультативних заняттях з трудового навчання в практичних курсах розглядається автосправа, металообробка та ін. На зустрічах з

фахівцями учні знайомились з робітничими професіями, відвідували робочі місця мали можливість працювати на токарних станках, відчутти робочу атмосферу та після закінчення школи успішно адаптувались в робочому колективі. Тож позакласна робота з окремих предметів передусім природничого змісту, за спостереженням П. Шевченка, поглиблювала фундаментальні знання учнів, сприяла усвідомленню ними прикладного значення набутих знань, долучала їх до робітничих професій.

У статті «Міжшкільні комбінати і орієнтація учнів на робітничі професії» (1978 р.) Павло Іванович посилається на постанову ЦК КПРС і Ради Міністрів СРСР «Про дальше вдосконалення навчання, виховання учнів загальноосвітніх шкіл і підготовки їх до праці» (від 22.12.1977 р. №1111), де йдеться про те, що випускники шкіл за період навчання повинні оволодіти глибокими знаннями основ наук і трудовими навичками для роботи в народному господарстві, впритул підійти до оволодіння певною професією [10]. І саме на виконання рішень цієї постанови у Кривому Розі (як і в інших містах країни) в 1978 році були відкриті і працювали три міжшкільні навчально-виробничі комбінати (МНВК) трудового навчання і професійної орієнтації, де навчались учні старших класів. П. Шевченко описує специфіку організації роботи у цих освітніх закладах. Зокрема, тут школярі опановували такі професії: токар, столяр, слюсар, автослюсар, художній оформлювач, кресляр, радіоелектронщик, медична сестра. Юнаки і дівчата обирали спеціальність за своїми уподобаннями, нахилами, здібностями. МНВК тісно співпрацювали з виробництвами міста, виконували замовлення цих виробництв із виготовлення спецодягу, монтажування радіо та електроприборів для шахтного зв'язку, релейних блоків, ремонту електротехніки тощо. А отже школярі отримували свій перший професійний досвід та приймали безпосередню участь у продуктивній праці, пізнаючи політехнічні принципи виробництва. Це дає, на думку П. Шевченка, можливість учню перевірити відповідність інтересів, нахилів, психофізичних даних обраному фаху та сприяє свідомому вибору майбутньої професії. Він впевнено стверджує, «що і надалі необхідно розвивати МНВК і поліпшувати їх діяльність забезпечивши науково-обґрунтованими навчальними програмами, підручниками, навчальними посібниками, методичними рекомендаціями. Виробити єдину систему профконсультаційної роботи (медичної, психолого-педагогічної), а також науково-обґрунтовані професіограми з провідних робітничих професій. Організувати курсову перепідготовку викладачів і майстрів. Забезпечити МНВК найновішим обладнанням, створювати умови для проходження виробничої практики безпосередньо на підприємствах. Встановити в МНВК норми, систему оцінок і заохочень результатів праці старшокласників, розробити єдині принципи присвоєння розрядів учням, які успішно оволоділи професією і склали іспит» [10, с.91].

Питання про необхідність врахування під час профорієнтаційної роботи появи нових професій, нових вимог до багатьох вже наявних спеціальностей, що пов'язано з науково-технічним прогресом промислової галузі в цілому, порушує П. Шевченко в статті

«Професійній орієнтації – чітку систему» (1979 р.) [11]. У місті створені комісії по професійній орієнтації учнів з представників громадських організацій та базових промислових підприємств. Комісії виконували функції організаційно-методичних центрів з питань професійної орієнтації молоді та надавали допомогу виконкам у працевлаштуванні випускників шкіл. На підприємствах міста і при навчально-курсних комбінатах працювали кабінети профорієнтації для надання практичної допомоги педагогам шкіл у питаннях проведення профорієнтації та залучення випускників шкіл до роботи на підприємствах. Зміцнення матеріально-технічної бази шкіл, проводили шляхом закріплення за школою базових підприємств, які допомагали в оснащенні навчальних кабінетів технічними засобами й обладнанням. Із метою поглиблення трудового навчання учнів, в місті працювали міжшкільні навчально-виробничі комбінати, в яких учні вивчали спеціальності шофера, бульдозериста, електрослюсаря, токаря, фрезерувальника та ін. [11, с.62]. Міський відділ народної освіти постійно турбувався про підвищення рівня підготовки вчителів та методистів з питань профорієнтації школярів для чого проводились семінари, педагогічні читання, науково-практичні конференції. «Як показав багаторічний досвід, – пише П. Шевченко, – професійна орієнтація школярів на гірничі, металургійні та інші масові професії є комплексною проблемою. Вона має розв'язуватись в процесі вивчення основ наук, у позакласній і позашкільній роботі з учнями об'єднаннями зусиллями педагогічних, трудових колективів, сім'ї, громадськості» [11, с.62].

З огляду на проаналізований матеріал, на нашу думку, очевидним є те, що попри «адміністративне усунення» політехнізації з переліку провідних освітніх тенденцій, вона залишалася плідною в 70-х рр. ХХ ст., проте розвивалася в інших формах. Практичні потреби розвитку економіки країни, зокрема Криворіжжя, висували перед освітянами проблеми пошуку ефективних шляхів підготовки робітничих кадрів. Практична діяльність П. Шевченка у визначеному напрямі знайшла відображення в його публікаціях. Усі вони мають аналітичний характер стосовно визначення продуктивних форм та ефективних методів підготовки молоді до обрання робітничих професій. Більшість з таких форм була пов'язана із соціалістичним, плановим веденням господарства, коли виробництва, що належали державі, були зацікавлені у підготовці кваліфікованих працівників. І попри те, що сьогодні ситуація із промисловою власністю докорінно змінилася, державні інтереси потребують кадрового ресурсу.

Для забезпечення конкурентоспроможних позицій економіки нашої держави необхідно зосереджувати зусилля не лише на розвитку наукоємких технологій, а й на розвитку людського капіталу країни. Сучасна проблема підготовки молоді до майбутньої трудової діяльності відображається в нездатності (та небажанні) випускників працювати на сучасних підприємствах, які мають високий рівень автоматизації і відповідно висувують високі вимоги до рівня персоналу. На нашу думку визначена проблема може бути частково розв'язана із врахуванням позитивного досвіду минулих поколінь, що відображено в науково-

практичному доробку П. Шевченка.

ЛІТЕРАТУРА

1. Грибенік М.В. Політехнізація шкільної освіти у 1953-1964 рр. (за матеріалами періодичних видань Півдня України). *Історичний архів. Наукові студії*. Вип.13. 2014. с. 137-142.
2. Колеснікова О. Диплом не є гарантією для отримання роботи. URL: <http://fedmet.org/news/diplom-ne-ye-garantiyeyu-dlya-otrimannya-roboti/>
3. Семеновська Л. Процес реалізації ідеї політехнізму в шкільній освіті України (XX століття). *Педагогічні науки*. 2013. № 1 (57). с.28-36.
4. Об укреплении связи школы с жизнью и о дальнейшем развитии системы народного образования в СССР. Закон СРСР від 24.12.1958р. URL: http://www.libussr.ru/doc_ussr/usr_5337.htm
5. Педагогическая энциклопедия. Гл. ред.: И. Каиров, Ф.Петров и др., т.3, М., Сов.энц. 1966. 880 с.
6. Про заходи дальшого поліпшення роботи середньої загальноосвітньої школи в Українській РСР. Постанова ЦК КПУ і Ради Міністрів УРСР №900 від 08.12.1966р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/900-66-%D0%BF>
7. Чеснокова Л. Престиж робітничих спеціальностей - виклики сьогодення. *Молодь і ринок*. №6 (77), 2011. с.119-122.
8. Шевченко П.І. Вплив виробничого оточення на формування професійної спрямованості школярів. *Радянська школа*, 1977. №12 (579). С.69-75.
9. Шевченко П.І. Факультативні заняття і орієнтація школярів на гірничі та металургійні професії. *Радянська школа*. 1977. №2(559). С.71-73.
10. Шевченко П.І. Міжшкільні комбінати і орієнтація учнів на робітничі професії. *Радянська школа*. 1978. №6 (585). С.87-91.
11. Шевченко П.І. Професійній орієнтації-чітку систему. *Радянська школа*. 1979. №4 (595). С.61-70.

REFERENCES

1. Grybenyk M.V. Introduction of polytechnical education at school 1953-1964 (based on periodicals of Southern Ukraine). *Historical archive. Scientific studies*. Number 13. 2014. p. 137-142.
2. Kolesnikova O. Diploma is not a guarantee for getting a job. URL: <http://fedmet.org/news/diplom-ne-ye-garantiyeyu-dlya-otrimannya-roboti/>
3. Semenovska L. The Process of introduction of polytechnical education idea Realization in School Education of Ukraine (XX Century). *Pedagogical Sciences*. 2013. No. 1 (57). p. 28-36.
4. On strengthening the school's connection with life and on the further development of public education system in the USSR. Law of the USSR issued 24.12.1958 URL:http://www.libussr.ru/doc_ussr/usr_5337.htm
5. Pedagogical Encyclopedia. editors: I.Kairov, F.Petrov et al., Vol. 3, M., Sov. Encyclopedia 1966. 880 p.
6. On measures for further improvement of secondary school in Ukrainian SSR. Resolution of the Central Committee of the Communist Party of Ukraine and the Council of Ministers of the USSR No. 900 issued 08.12.1966 URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/900-66-%D0%BF>
7. Chesnokova L. Prestige of working specialties – current challenges. *Youth and market*. №6 (77), 2011. p.119-122.
8. Shevchenko P.I. The influence of production environment on the formation of students' professional orientation. *Soviet School*, 1977. №12 (579). P.69-75.
9. Shevchenko P.I. Elective classes and orientation of pupils on mining and metallurgical professions. *Soviet school*. 1977. No. 2 (559). P.71-73.
10. Shevchenko P.I. Interschool plants and orientation of pupils on working professions. *Soviet school*. 1978. No. 6 (585). P.87-91.
11. Shevchenko P.I. Professional orientation as a clear system. *Soviet school*. 1979. No. 4 (595). P.61-70.

Genesis of idea of polytechnization in scientific work of P. I. Shevchenko (70's XX)

I. A. Kovalenko

Abstract. The article is dedicated to introduction of polytechnical education idea genesis in the national pedagogical reality of 60's - 70's XX. On the basis of studying the scientific heritage of P.Shevchenko (Rector of Kryvyi Rih State Pedagogical University 1979-2000) it is proved that determined idea took it's translation into action in work of Local Education Authority in Kryvyi Rih that was ruled by the educator at that time (1965-1979). The necessity of considering the pedagogical practical experience in introduction of polytechnical education for young generation training for life in modern socio-economic conditions of Ukraine is confirmed.

Keywords: introduction of polytechnical education, school reform, occupational guidance, polytechnic education.